

LIBRE PENSÉE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · VOLNÁ MYSLEŇKA ·

1909 GLASILO SLOVENSKE SEKCIJE SVOBODNE MISLI September

Uredništvo in upravništvo Praga-Vinogradí, Češko. — Ponatis dovoljen le z označbo vira.

II. zborovanje slovenske sekcije Svobodne Misl.

5. september letošnjega leta je jasno pokazal, da je svobodomiselnost gibanje na Slovenskem tako močno, da ga ne zaduši nobena sila več, da ga ne ubije največje nasilje. Demon svobode prepričanja — klerikalizem — razsaja po naši domovini v vsej svoji besnosti. In čim bolj divja ta demon, tembolj so množe svobodomiselnostne vrste. Številke pričajo: udeležilo se je našega zborovanja 243 somišljenikov. Lep napredek v ednem letu. To mora oveseliti vsakega naprednega človeka, kdor prav razumeva današnjo situacijo pri nas, ko klerikalizem triumfira v vseh svojih orgijah, ko steguje svoje roke po vsem, ko onečašča vse, kar je lepega, okuži vse, kar je idealnega, tepta vse, kar je svetega. Klerikalizem je neizrečeno zlo, iz katerega se more poroditi zopet le zlo. In kdor ima le še kaj čuta poštenosti v svojem srcu, se mora bojevati proti temu zlu. Kdor je človek, se mora boriti proti klerikalizmu, ki tepta vsako svobodo, ker le svoboden človek je človek. Le kot tak se ravna po svojem prepričanju. In kdor dela proti svojemu prepričanju, je nemoralen človek.

Nemoralni ljudje, ki so prodali svoje prepričanje, se zbirajo v klerikalnem taboru. Svobodna Misel pa zbira in vabi k sebi vse tiste, ki so značajni, ki vedo, da brez svobode prepričanja ni sreče, ni napredka, in ki se hočejo boriti z vsemi poštenimi sredstvi za svobodo posameznika, za svobodo družbe na vseh poljih zasebnega in javnega življenja.

To je naš ideal, za katerega gremo navdušeno v boj, za katerega uresničenje moramo delovati vsikdar in povsod, v svojem zasebnem življenju, pri svojih sobratih, v društvih, sploh povsod, kjer nam to dopušča naš določek. Agitirajmo z besedo in tiskom, delujmo podrobno. Na vsakoletnem skupnem sestanku pa bomo pre-

gledali in premetrili svoje dosedanje delovanje in delali načrte zaneprej. To naše vsakoletno zborovanje naj bo vedno manifestacija za resnico; povejmo si vedno čisto resnico v oči sebi in drugim, zlasti pa tistim, ki s svojim osebnim delovanjem vplivajo na razmere našega naroda.

Svobodna Misel je svobodno združenje, ki se bojuje za resnico in pravico. Zato pa z resnico vedno na dan!

Marsikaterikrat je resnica bridka, toda vedno koristi. Svobodomislec mora v vsakem slučaju zagovarjati resnico, to je njegova svobodomiselnostna dolžnost. Resnica je moralen temelj prepričanja. Na Slovenskem se danes prepričanje ubija, zato pa je potreba obrambe za svobodo prepričanja. Čim bolj bo rastlo gibanje Svobodne Misli, tembolj se bo manjšalo nasilje. Zato pa, somišljeniki, vršimo svojo dolžnost, pojdimo z navdušenjem na delo, potem se bomo gotovo mogli veseliti sadov svojega dela na tretjem našem sestanku.

IVAN LAH:

Svobodna šola.

(Ref. na II. zb. S. M.)

Ob času, ko hodi svobodna in narodna šola v Avstriji križevno pot svojega trpljenja, vrši se to naše zborovanje in to naj bo znamenje, da se nahajajo tudi v malem slovenskem narodu, ki se danes kaže pred svetom kot eden najbolj klerikalnih narodov, ljudje, ki znajo ceniti pomen šole in vzgoje in bodo vedno stali z drugimi narodi vred v boju za času primerno reformo, za svobodni razvoj in spopolnjenje svojega šolstva.

Lansko leto smo slavili jubilej pod geslom „Vse za otroka“ in letos slavimo 40letni jubilej avstr. šolskih zakonov z l. 1869 — toda v lanskem jubileju je moralo stavkati na tisoče čeških otrok za to, ker jim vlada ni dala šol

v materinskem jeziku, in letos je vlada zaprla šole društva „Svobodna šola“ na Dunaju. Zato so nekako čudni ti naši jubileji in jih skoraj več ne bo kazalo obhajati, kajti če bomo preveč mislili na veselo preteklost, nas bo zamorila žalostna sedanjost. Ampak vse to nam mora biti le dober nauk in svarilo ob enem.

Treba je, da si šolsko vprašanje, vprašanje o vzgoji svoje mladine jasneje postavimo pred oči.

Ni treba, da bi zdaj vam citiral izreke vseh velikih mož o velikem pomenu vzgoje in šole. Saj so se največji duhovi svetovne zgodovine od nekdanj pečali s tem vprašanjem, kajti vedeli so, da je zastoj vse prizadevanje za napredek kulture, ako nimamo šole in vzgoje, po kateri prehajajo pridobitve umetnosti, znanosti in vede na mlajši naraščaj, ki na tej podlagi živi in deluje za nadaljni razvoj človeštva. „Kdor ima mladino, ima bodočnost,“ te globoke resnice se danes zavedajo vsi in to je tudi vzrok onega velikega boja, ki se je v današnjem času razvil zaradi vzgoje in šol.

Da, mladine in mladosti si želijo vsi, ki hočejo živeti, kajti ona je sila bodočnosti. Hoče jo zase imeti država, ker si želi dobrih, zvestih udanih državljanov, hoče jo zase imeti cerkev, ker si želi vernih, pobožnih, neprosvitljenih katolikov, hoče jo zase imeti narod, ker potrebuje čvrstih, razumnih in zavednih sinov. Vprašanje je torej: čegava je mladina, komu spada, oz. komu jo bomo dali, kako jo bomo vzgajali? In tu mislim, da ne bo težko odgovoriti na vprašanje! Mladina je naša, mladina je last naroda, iz kterega je izšla, še več, mladina je njegov zaklad in njegova sila in zato je prva in glavna naša zahteva:

Naša šola in vzgoja bodi narodna, ne le po jeziku, ampak tudi po duhu.

Na tem principu so reformirali Francozi svoje šolstvo po l. 1870 in celo velika in mogočna Nemčija je le v tem znamenju videla svoj obstoj in svojo rast, kajti na tretji konferenci za reformo šol l. 1890 v Berlinu je sam cesar Viljem pozdravil zbornjoče pedagoge svoje države z besedami: Naše šole naj ne vzgajajo niti Grkov niti Rimljanov, ampak predvsem dobre Nemce. Istega gesla so se poprijeli mali narodi n. pr. vzgledni Finci in koliko bolj je potreba, da se ga držimo mi.

Ako hočemo imeti narodno šolo in narodno vzgojo, moramo predvsem imeti zadostno število šol, t. j. naše šolstvo mora biti samo v sebi sistem in celota, t. j. imeti moramo učne zavode od ljudske šole, pa do univerze z vsemi vsporednimi strokovnimi, trgovskimi, obrtnimi in drugimi šolami. To šolstvo mora biti urejeno in prilagoden našim razmeram, mora odgovarjati našim potrebam. To šolstvo mora biti narodno po duhu in jeziku in samo v sebi

avtonomna celota, ki se upravlja v istem duhu in jeziku prav do najvišjih mest. Zato je prva in velika zahteva narodne šole:

Šolska autonomija in narodnostne sekcije v naučnem ministrstvu.

Iz velikih bojev za vzgojo in šolo današnjega časa vidimo, da ima naša šola dva sovražnika: potujčevalstvo in klerikalizem, da so torej ljudje na svetu, ki smatrajo šolo kot sredstvo za potujčevanje narodov in so še drugi, ki jo hočejo imeti za svoje politične namene. Kot mal narod, na kterega preži od zunaj potujčevanje, od znotraj pa klerikalizem, moramo stati na straži ter varovati svojo šolo od takih uplivov. Zato ne moremo govoriti o svobodni šoli, dokler v svojih šolskih zadevah ne odločujemo mi.

Naša šola ne more biti svobodna, dokler ni po duhu in jeziku narodna. Jednako pa ne more biti naša šola narodna, ako ni svobodna. Ako se torej borimo za svobodno šolo, borimo se za svoj najdražji zaklad za narodno šolo.

To mi je bilo treba najprej povedati, ker vem, da je že spisan članek za „Slovenca“, v kterem se govori o ljudeh, ki hočejo bogove iz šol ven metati. Toda, kakor vidite, je boj za svobodno šolo kulturn boj, da je svobodna šola za nas velikega narodnega in kulturnega pomena — o čemer izpregovorim pozneje — in da nimamo nikahih nekulturnih namenov, kakor jih imajo nasprotno oni, ki hočejo danes vladati v naši šoli.

Ako torej govorim o svobodni šoli, nimam pri tem v mislih one nove zavode, — ki morda edini v resnici zaslužijo ime „svoboden“ — namreč ne naravne šole, ki so se ustanovile v zadnjem času v Ameriki, na Angleškem, na Francoskem in v Nemčiji, ki so zavrgle stare klopi in knjige, ter spustile mladino v prirodo, da se tam uči vse takorekoč mimogrede in izkušnje, brez prisiljenja, po svoji volji, iz radosti do življenja, prirode in vede; niti ne mislim govoriti o onem strašilu, ki ga nosijo klerikalni kričaci ob vsaki priliki pred svoje neumne poslušalce in jim kličejo: glejte, svobodna šola — ampak hočem govoriti o svobodni šoli v širšem pomenu besede ter pokazati, zakaj se zavzemamo zanjo.

Lansko leto je vznemirila avstrijsko javnost tako zvana Wahrmondova afera. Kaj se je zgodilo. Inomoški vŕeučiliški profesor je imel javno predavanje, o kterem je obdelaval katolicizem v luči moderne vede. In glejte rimski nuncij na na Dunaju je zahteval, da se da cerkvi zadoŕŕenja, da se kaznuje profesorja in drugo. Takoj je bila cela Avstrija v dveh nasprotnih si taborih in imeli smo zopet malo prilike videti, kam plovemo. Toda to, kar se je pri Wahrmondovi aferi pokazalo javno, se je godilo že nekaj let skrivaŕ: rimski nuncij, ki je protestiral proti Wahrmondovemu predavanju je le glasno

povedal, da rimska cerkev naših šolskih zakonov ne pripoznava, kar je tudi naravno, kajti papež je naše šolske zakone prokrel in jih proglasil za ničeve. Mi imamo svojo šolo na podlagi zakonov z l. 1868 in 1869, kjer se pravi v postavi z dne 25. maja 1868 v § 2.: „Pouk v drugih predmetih (namreč razum religije) je neodvisen od vsakega upliva cerkve ali verske družbe.“ To govori torej zakon, v resnici pa so danes tudi drugi predmeti o šoli pod uplivom katoliške cerkve in nje dogem.

O tem vas lahko prepriča vsako šolsko berilo, zgodovinske in druge učne knjige. Seveda klerikalizmu o Avstriji to ni bilo dovolj, ampak je skušal dobiti šolstvo v svoje roke, kar se mu jo tudi deloma posrečilo z zloglasno šolsko novelo z l. 1883. in pozneje z raznimi deželnimi šolskimi odredbami. Nevarnost za avstrijsko šolstvo, za učiteljstvo in mladino je bila čim dalje večja, zato se je l. 1902 zasnovalo na Dunaju društvo „Svobodna šola“, ki si je stavila za nalogo varovati šolstvo pred klerikalnimi uplivi. Poziv za ustanovitev društva so podpisali mnogoštevilni učenjaki, profesorji in pedagogi in mnoge uplívne osebe. Društvu so se hitro množile podružnice po avstr. kronovinah in ima danes 26.000 članov s 185 podružnicami. Poleg tega pa so si ustanovili Čehi svoje društvo „Volná škola“ v področju češke „Svobodne Misli“.

Namen društva „Svobodna šola“ je torej paziti in delovati na to, da ostane naša šola na svojem zakonitem temelju, da se jo obvaruje cerkvenega upliva, da se je ne zlorablja v klerikalne namene.

Različne cerkvene ceremonije, spovedi, procesije, maše, eksercicije i. t. d. torej niso obvezne in je dano na prosto voljo starišem, ako hočejo pustiti gospodu katehetu svoje otroke, ali ne. Seveda se vsak posameznik boji s tem nasprotovati, kajti v Ljutomerical na Češkem se je na škofovo prizadevanje zgodilo, da je dobil učenec, ki se ni udeležil raznih neobveznih cerkvenih prireditev slabo note nele iz veruka ampak tudi iz npravnosti. Zato je bilo potrebno društvo, ki brani one, ki so preganjani zato, ker hočejo imeti šolo po zakonu. Da hoče klerikalizem res imeti zase našo šolo, to mislim ni treba dokazovati in tudi klerikalci tega ne taje, kar so povedali ravno lansko leto dovolj odkrito, ko so pod Luegerjevím poveljstvom naskočili univerze.

Seveda, kar se tiče naše visoke šole, bo njih prizadevanje brez uspeha, kajti svobodo univerz, bo branila akademična mladina s svojim profesorstvom vred. V tem oziru se je pokazalo lansko leto dovolj solidarnosti med profesorji, dijaki in med univerzami.

Ta solidarnost se razumeva sama po sebi, kajti vzeti visoki šoli svobodo se pravi: zamoriti nje življenje v izviru.

Visoka šola se bo torej lahko ubranila klerikalnemu navalu, ampak, da je bila napadena, to je bil znak dobe. Vendar cela univerza danes ni svobodna, kajti veda na teološki fakulteti stoji v znamenju dogem in zato je nekako naravna zahteva časa, da se teološka fakulteta kot taka izloči, ker nje veda ne spada na univerzo. V tem oziru se vrše vsako leto manifestacijski shodi in studenstvo praške univerze je letos doseglo to, da se letos ni volil rektor iz teološke fakultete.

Univerze so torej zavarovane, kajti svobodni poslušalci morejo svobodno varovati svobodo svoje šole. Večja nevarnost pa je za srednjo in ljudsko šolstvo.

Kakor smo rekli, ima društvo „Svobodna šola“ predvsem namen odbijati klerikalne napade na šolstvo in paziti na to, da se cerkev ne utika v šolske razmere več, nego ji določuje zakon.

To je torej „Svobodna šola“, to je ono strašilo v bistvu in resnici. In kaj je z meta-njem križev iz šol in drugo, kar se govori o „Svobodni šoli“? Svobodna šola bi ne vršila popolnoma svojega namena, ko bi bila samo defenzivna in bi sovražnika samo odbijala, ona ima še drugo nalogo, ki ji jo nalaga današnji čas, razmere in današnja kultura.

Navi šolski zakoni so iz l. 1869., stari so torej 40 let. Priborjeni so bili z veliko silo in so bili pravzaprav posledica poraza, ki ga je doživela klerikalna Avstrija pri Kralj. Gradcu. Avstrija je takrat videla, da nje sila ni v konkordatih, ampak v ljudski masi in da bo ta sila tem večja, čim bolj bo ljudstvo izobraženo. Zato so bili zakoni z let 1868. dovolj liberalni za svoj čas, imajo pa tudi svoje hibe n. pr. določajo previsoko število (80) otrok na enega učitelja i. dr. V 40. letih pa je okljub vsem oviram kultura tudi v Avstriji vzrasla in naš čas zahteva drugega človeka, nego ga je zahteval čas pred 40 leti. Da je danes ljudstvo bolj dozorelo, to je dokazala Avstrija sama s tem, da je dala splošno in enako volilno pravico — ki je pred 40 leti ni bilo — in je s tem dala vsakemu popolnemu možu pravico, da prosto odda svoj glas po svoji volji. S tem je bilo torej priznано, da je danes izobrazba v Avstriji tako na visoki stopinji, da more vsak posameznik voliti po prepričanju, ev. je bilo priznано, da bi moral biti vsak tako izobražen in iz tega sledi dolžnost države, da izpolni svojo vzgojo, toda zdi se mi, da so v tem narodi svojo državo prehiteli, kajti narodnostni boj, ki še je začel po letu osvobojenja l. 1848. je silil narode k izobrazbi, ako so hoteli vstrajati v boju za ostanek. Ta boj pa je množil kulturo narodov, celota je stopala bolj in bolj v ozadje in začel se je boj za človeka.

Dragoceni so bili glasovi pri volitvah, zato so boritelji obeh stranij izprevideli, da je vsak

glas, vsak posameznik velike vrednosti. Narodna zavest, ki je bila predpogoj vsakega uspeha, se je morala postaviti na podlago ljudske prosvete.

Ta prosveta je vzgajala človeka, ter mu odpirala nove svetove. Človek, kterega se je včasih dobilo s pritiskom, z agitacijo, z denarjem i. t. d. je postajal bolj in bolj samostojen in samozavesten.

Zavedal se je bolj in bolj svojih pravic kot državljan in svojih dolžnosti kot človek. Pojmi država, narod i. t. d. so postajali bolj in bolj jasni — sploh javnost je učila bolj nego šola. Tako je šola zaostala, ker se ni razvijala s časom.

Današnje konference za reformo šolstva in razne nove vrste šol nam najbolj kažejo, da šola vedno ni šla s časom. Današnji čas potrebuje in zahteva svojega novega človeka, zato moramo zahtevati tudi šolo, ki tega človeka vzgaja. Zato je dolžnost „Svob. šole“, da se bori za reformo šolstva.

Tako si je postavila „Svobodna šola“ tri velike zahteve:

1. Svoboda otroka.
2. Svoboda učitelja.
3. Svoboda šole.

T. j.:

Otrok bodi svoboden, kajti „svoboda je vzgoja značajev“ (Rabellais). Otroku se mora pustiti, da svobodno razvije svoje duševne zmožnosti. Ne „nivelizacija je namen šole, ampak individualizacija“ pravi prof. W. Ostwald, znani bojovnik za reformo šolstva.* Zahteva se torej:

1. Učni jezik bodi materinski jezik.
2. Število otrok v razredu se zniža.
3. Ustanove naj se pomožne šole.
4. Učni čas in šolsko leto naj se ne krajša.
5. Varuje naj se otroke pred pretežkim delom.
6. Šolnina naj se odpravi.
7. Skrbi naj se za higijeno in pravi duševni in telesni razvoj otroka.

Svoboda učitelja pomeni: postaviti učitelja na ono stanovsko in socialno stališče, ki ga mora imeti kot vzgojitelj ljudstva.

Zato stremi „Svobodna šola“ za:

1. višjo izobrazbo učiteljstva,
2. za pedagogično neodvisnost,
3. za politično neodvisnost,
4. za socialne zboljšanje učit. stanu.

Pod „svobodno šolo“ pa se razumeva prava in razumna organizacija šolstva, kar se tiče njegove uprave in duha, ki vlada v njem. Za to se zahteva:

Autonomija šolstva in ločitev šole od cerkve.

* Gl. Wider das Schullehnd. Ein Notinf. Leipzig 1909.

Zahteve, ki sem jih tu označil v nekaterih točkah so po tem, kar smo omenjali zgoraj same po sebi umevne.

Rekli smo, da je človek danes dobil večjo vrednost, ne kot božja podoba in bodoči prebivalec nebeškega kraljestva, ampak kot član človeške družbe, kot razumno bitje, ki se mora spopolnjevati ter stopati više in više. Današnji čas potrebuje velikega človeka, ki ima jasen pogled v preteklost in prihodnost, ki pozna razmere in jih obvlada, ki ima odločnost in podjetnost ter razume čas, v katerem živi. Razvoj gre naprej in mi ga ne moremo ustaviti, treba je le, da se z njim razvijamo tudi mi. „Vsak človek je dolžnik starejših in upnik mlajših,“ pravi Bourgeois v svoji solidarnosti, „kajti vsak je prejel gotovo stopinjo kulture od starejših, njegova dožnost je torej, da jo po svojih močeh pomnoži in pomnoženo preda naprej svojim potomcem. Kultura, ki jo danes prejme vsak, je že mnogo višja nego ona, ki jo nudi šola, zato je treba šolo reformirati v smislu te kulture, da bo vzgajala človeka, ki bo zadoščal svojemu času, ki bo imel smisel za svoj čas. To pa je mogoče le tedaj, ako šola skusi vzgajati kolikor mogoče samostojne in samozavestne ljudi, ter jih navaja k temu, da vsak razvije kar najlepše svoje duševne zmožnosti. Mladini je torej treba dati svoboden razvoj, osvoboditeli je treba otroka. „Ne oni,“ pravi W. Ostwald, „ki, kakor gotove vrste figure, požro vse, kar se jim v grlo pomeče, ampak oni, ki kakor Spartanci, z malo hrano zadovoljujejo svoje telo in ga krepko razvijajo, to so ljudje naše dobe, iznajditelji, ljudje dela in napredka. Preveliko učne tvarine je kakor preveliko navlake v sobi — ovira človeka: zato manj tvarine toda pripravnejše in primernejše.“

Nobena vzgoja ni vsegamogočna: iz gline ne bo nihče delal umetnih kipov, toda jednako nečemo, da se iz mramorja dela le kuhinjska posoda. Šola danes ne more imeti več namen vzgajati le ponižne državljane, oziroma državne uradnike, vzgajati mora vodilne in gonilne sile torej:

zmožnostim otroka svoboden razvoj.

To pa bo mogoče le tedaj, če se učitelja osvobodi njegovih vezij in se mu da prosto roko v metodi. Vzgoja ni samo veda, ampak tudi umetnost, sej ona dela človeka. In če pomislimo, da je vsak otrok posebnost zase, ki ga je treba takorekoč po svoje vzgajati, je to mogoče le tedaj, če ima učitelj svobodo, da si sam voli najprimernejšo pot, po kateri doseže največjih uspehov.

To se pravi, da mu je treba pedagogične svobode, treba ga je osvoboditi od duhamornih pravil in suhoparnih nadzornikov. To pa je zopet v zvezi z zahtevo po višji izobrazbi učiteljstva in mislim, da je umestno, da naše učiteljstvo stoji v tem oziru na enakem stališču

s češkim učiteljstvom; konec je razmerju kot župnik in organist, danes je učitelj prost farovških služb. Zato je tu instinktivno rastel boj, katoliška zavist je videla, da bo ta sluga enkrat jednak z gospodom, da — da bo morda enkrat celo več. Popolnoma prost naš učitelj še ni: uničuje ga pred vsem § 54. in pa razni krajni in deželni šolski sveti, kjer sede župniki — seveda kot največji prijatelji šolstva — na sodnem stolu.

Zato je treba poleg odprave § 54. s čimer se da učitelju politična in verska svoboda, tudi reorganizacije šolstva.

Kakor je preciziralo svoje stališče lani ob binkoštih v Pragi, kjer zahteva akademično izobrazbo. Le tako učiteljstvo pa bi se moglo tudi z uspehom braniti svojemu največjemu sovražniku — duhovništvu. Treba pa je pred vsem odprave § 54., ki jemlje učitelju politično in versko svobodo in da gotovim ljudem toliko prilike za denunciranje. (Katechetenspiegel.)

Naravno je, da razpor med učiteljstvom in duhovništvom raste. Včasih sta bila prijatelja: duhovnik je bil gospod, učitelj sluga, pozneje sta si bila v nasprotju.

In tu pridemo do one točke, ki govori o svobodi šole, ki vzbuja strah in grozo nevednih ljudi, t. j. ločitev cerkve od šole. To je tako splošna zahteva in tako evidentna, da se o nji govori takorekoč vsak dan in na Kranjskem vendar mislijo, da to delajo sami framasoni, svobodomislci i. t. d. Naštel bi vam lahko nešteto pedagogov od Komenskega pa do danes, ki so stavili to zahtevo, kot samoposebi umevno. Zato so jo tudi že skoraj vse civilizirane države izvedle le Avstrija, deloma Nemčija, Španija in Rusija se še drže. — Imamo takozvano versko npravno vzgojo in vendar naša mladina živi v težki verski krizi, da navadno ljudje zaradi verouka postanejo brezverci in koliko nenravnosti se godi pod krinko te prisiljene versko npravne vzgoje. Vera vendar ni nekaj, kar se da komu vsiliti, kar se da naučiti, vera je le čustvo in ima svoj svet. Znanstveniki, ki poznajo ameriško šolo in življenje (Masaryk, Ostwald) trdijo, da ni kmalu kje tako globoke in odkrite pobožnosti, ko v Ameriki, kjer je — svobodna šola. Jednako dokazuje statistika na Francoskem, da je praktična laična moralka zmožna vzgajati dobre in npravno visoko stoječe ljudi.

Ko so Agezilaja, kralja Spartanskega, vprašali, kaj naj se dečki uče, jim je lakonično odgovoril: „Kar bodo kot možje rabili.“ Vsak čas je rabil šolo v svoj namen: Spartanci so jo imeli za telesno popolnost, Atenci za učenost, Rimljani za govornišstvo, srednjeveška cerkev jo je rabila zase, prosvitljeni absolutizem jo je postavil v službo države, zakoni z l. 1868. v vzgojo narodov — današnji novi čas pa jo zahteva

v službo humanitete. Šola torej mora služiti času in pospeševati razvoj: jaz ne vem, zakaj bi se razni narodi morali vedno učiti le zgodovino judovskega izraelskega ljudstva in zakaj bi mesto tega ne spoznali rajše svoje zgodovine, da bi vedeli kod in kam. In čemu vse one disharmonije in prepiri v šoli in izven šole? Kdo more siliti stariše, da prepuste svoje otroke cerkvi, ki ji sami ne verujejo. Zato je naravna zahteva: religijo v cerkev, vedo v šolo, oz. šolska autonomija, ločitev cerkve od šole.

Veledenjeni! Mi smo, kar smo, recimo ne vsled vzgoje, ampak vkljub vzgoji, ki nas je vzgajala po starem Ovidijevem izreku: *semper cupimusque negata* . . . Vkljub vsemu pritisku cerkve na šolo, je danes mnogo svobodomislcev na svetu.

Svobodna šola je ideal, ki se za njega bojujemo. Ta boj pa ob enem množi že naše sile. Vemo, da ga bo še mnogo, ampak bojevali se bomo do konca. Pred vsem pa, dokler nimamo svobodne šole, delajmo na polju ljudske prosvete, ki bo ljudstvo samo pripeljala do tega, da bo spoznalo, da je v vzgoji, v šoli in izobrazbi njegova sreča, oklepalo se bo z vedno večjo ljubeznijo šole in potomci onih, ki danes molijo rožne vence za nas, bodo že sami zahtevali — svobodno šolo.

Pred par dnevi so na Brerjah formulirali Slomškarji svojo vzgojo kot versko-narodno-patriotično.

Mi smo jo proglasilo za narodno-svobodno, ker le taka vzgoja more roditi silnih ljudi, ti tvorijo silo naroda in narodi so sila države

Tu tudi stopa šola zopet na ono pot, kamor jo je postavil prosvitljeni absolutizem nje ustanovitelj, namreč v službo humanitete, za napredek in rast človeka in človeštva.

L. LOTRIČ:

Razmerje Svobodne Misli k političnim strankam.

(Ref. na II. sest. S. M.)

Ime „Svobodna Misel“ je danes na Slovenskem že splošno znano. Glede idej in gibanja Svobodne Misli pa vlada v naši javnosti še velika nejasnost.

Predvsem radi tega ker se je to moderno svetovno gibanje pojavilo pri nas še le v najnovejšem času in mi vemo, da se *nove ideje le počasi vdomačijo*, da le polagoma dobivajo tal v masah. Razumevanje za nje počasi napreduje.

Nadalje pa *vsako novo kulturno gibanje* kaže v svojem *začetnem pojavu* nekaj *neceloten značaj*; in ta necelotnost, nekaka *jednostranost* marsikoga zapelje, da stvari same prav ne umeva.

Pri nas na Slovenskem velja *političen dogma*, da se vsak pojav presoja iz strankarsko-političnega stališča; vsako stvar se kritizira in premotriva *skozi politična očala*.

Tako se je tudi gibanje Svobodne Misli že a priori presojało iz stališča političnih organizacij.

Zato pa se mi je zdelo umestno in potrebno, da na tem našem sestanku nekoliko razmotrivamo *razmerje Svobodne Misli k politiki sploh in posebej še k raznim političnim strankam*.

Mnogo se je razplavljalo med svobodomiselnimi voditelji o tem, *ali naj stoji Svobodna Misel na političnem ali na nepolitičnem temelju*. Odločno pa je zmagalo *mnenje, da mora biti svobodomiselna organizacija nepolitična*. In to iz zelo tehtnih razlogov:

Svobodomiselno gibanje je kulturno-etično gibanje, ki se bojuje za svobodo vesti, za svobodo ljudske misli na verskem, političnem in socialnem polju. Svobodna Misel se bori proti vsakemu nasilju, proti vsaki laži, proti vsaki nepoštenosti, vraži, predsodkom; proti vsakemu nasilju človeka proti človeku povsod v mišljenju in življenju.

Zato pa je *kvalitativna razlika med delovanjem političnih strank in pa Svobodne Misli*. Slednja je mnogo bolj sorodna drugim nepolitičnim kulturnim smerem.

S. M. ima *drugačen delokrog in drugo nalogo* kot pa politične organizacije. Saj obstojajo *poleg političnih interesov še drugi interesi*, ki so še važnejši in bolj dalekosežnega pomena kot pa politični. Prepričan sam, da nivo, na katerem se nahaja kulturno, materialno in pravno stanje kakega naroda, ni toliko odvisen od zmage te ali one politične stranke, kot pa od sistematičnega delovanja zmožnih in poštenih posameznikov tega naroda.

Politične stranke skušajo uresničiti svoj program s pomočjo politične moči, z silo. So pa še *druga pota in sredstva*, da se pride do cilja.

S. M. hoče uresničiti pravičnost za vse ljudi in postaviti človeško družbo na višji družabni nivo. Zato pa hoče zapreke, ki jo ovirajo v stremljenju po ljudski sreči, odstraniti na ta način, da vede *boj* proti škodljivim institucijam, nasilju, predsodkom *v ljudeh samih*. S. M. vpliva na posameznika, da izvojuje ta boj najprej sam v sebi. Da se otrese duševne komoditete, ki ga dela sužnja vsake avtoritete. Zato pa ni potreba politične moči, ampak intenzivnega drobnega dela, širjenja prosvete. S. M. hoče dati *moralno oporo slabim in zatiranim*, hoče jo jim dati v vsakem slučaju *ne oziraje se na njih politično in versko prepričanje*. Danes bi n. pr. nastopila s *socijalno-demokracijo in liberalno stranko proti klerikalnemu nasilju* in korupciji. Če bi pa kaka

stranka, s katero je vedla prej shopno akcijo, postala sama nasilna, bi istotako nastopila S. M. proti nji.

Zato pa je jasno, da S. M. ne more biti politična. S. M. pa radi tega *ne zamuje političnega delovanja*. Priznava njegovo potrebo do gotove meje. Ne pripisuje pa mu tiste važnosti, kot to delajo politične stranke.

Tudi ne misli stati že *nađ strankami*, če pravi, da je nepolitična.

S. M. se zavzema za *skupno akcijo raznih drugače si nasprotujočih političnih strank* v različnih konkretnih slučajih, če je to vzajemno postopanje v prosep celoti. S. M. se gre le za skupni nastop raznih svobodomiselnih strank od slučajja do slučajja. Drugače pa je daleč od tega, da bi združevala to, kar je nezdržljivo, kar si principijelno nasprotuje.

Eksistira pa tudi *mного bojevnikov za svobodo vesti*, ki se ali ne prištevajo *k nobeni obstoječi politični organizaciji*, ako pa kaki taki pripadajo, *še niso politični asketi*, da bi bili tako strankarsko fanatični, da bi se zaprli popolnoma v svojo organizacijo in se tako odločili od ostalega sveta, in bi niti ne hoteli videti in priznati, da je v gotovem slučaju skupen nastop, drugače si nasprotujočih strank potreben in mogoč. Taki svobodomisleci se nahajajo po vseh naprednih političnih strankah. V interesu pravega napredka pa je, da v posameznih slučajih, kjer je mogoč skupen nastop, se tudi skupno nastopa, da *se vse te elemente združi v močno falango proti reakciji*.

Da pa more S. M. ta skupen nastop, drugače si nasprotujočih faktorjev, izvesti, je nujno potrebno, da je nepristranska, z drugimi besedami, da je *nepolitična organizacija*. Ona ne sme delati politike.

Ona je tudi ne dela in je ne bo delala. Ako govori S. M. o *novi kulturi* človeka, misli pri tem na tisto *idealno stanje*, ko bo prešla *toleranca* ljudem v meso in kri. Takrat bo izmenjavanje nazorov mnogo lažje, skupno nastopanje bolj omogočeno, napredovali bomo mnogo hitreje.

S. M. hoče predvsem *učinkovati s svojim moralnim vplivom*. Radi tega *ne potrebuje nikake politične moči*. Nji se gre za *mišljensko revolucijo*, zato *vstaja več ali manj pri teoriji*. Da je S. M. *organizirana po načinu političnih strank*, to na stvari ničesar ne izpremeni. Forma organizacije je čisto nekaj zunajnega, *nebistvenega*.

Svobodna Misel je *nepolitična kulturna organizacija* in kot taka mora ohraniti svojo *notrajno in zunajno neodvisnost*. Ako bi se S. M. podredilo kaki drugi organizaciji, bi prenehala biti Svobodna Misel. S. M. toraj ne more biti politična organizacija.

* * *

Kar pa se tiče razmerja Svobodne Misli k posameznim političnim strankam, hočem začeti **pri klerikalni**. Predvsem pa hočem cenjene somišljenike opozoriti na zelo napačno mnenje, ki vlada v naši javnosti, namreč na to, da se pri nas smatra *svobodnomiselno gibanje takorekoč izključno le kot protiklerikalno gibanje* in še celo kot jednostransko protiklerikalno gibanje. Delovanje slovenske Svobodne Misli je do sedaj obstajalo res v prvi vrsti v tem, da so se širile potom našega časopisa med somišljenike resnice o cerkvi kot organizaciji, o njeni konfesiji in o klerikalizmu sploh. Toda naša revija se je pečala tudi z vsemi drugimi modernimi kulturnimi vprašanji.

Omenil sem v glavnih potegah že v začetku, po čem stremi S. M. Kdor pozna te njene težnje, ve, da *Svobodna Misel nikakor ne more biti jednostranska protiklerikalna organizacija*. Ako se spomnimo na *definicijo S. M.* kakor jo je določil za svobodnomiselno gibanje tako važni rimski kongres in katera se glasi: „*Svobodna Misel je vsesvetovna zveza za obtambo pravice za svobodno izražanje vsake misli na verskem, političnem in pocijalnem polju*“, vidimo da antiklerikalizem nikjer ni izrecno povdarjam.

Da je *v sedanji fazi razvoja S. M.* naperjera njena ost predvsem proti cerkvi in njenim naukom, je vzrok zlasti ta, ker sega cerkev v svojim vplivom in nauki v naše javno ter privatno življenje in tako neizrečeno škodnje ljudskemu napredku. Cerkev s svojo organizacijo in nauki je dandanes najnevarnejši faktor moderne kulture. — *Ne obstoji pa samo verski klerikalizem*. Imamo klerikalizem v gospodarstvu, kjer je bog kapital; nadalje v politiki, če se obožuje voditelje; v vedi, če se slepo zaupa profesorski avtoriteti; tudi v pravu imamo zelo mnogo klerikalizma, ki obstoji v oboževanju mrtvih paragrafov, ki ne odgovarjajo realnemu življenju. — Toda vrnimo se zopet k *verskemu protiklerikalizmu*. Ta protiklerikalizem vkolikor ga proizvaja S. M. je *globok, vsestranski, preišljen, sistematičen ter je posledica principijelnega boja S. M. za svobodo mišljenja*.

Imamo pa *več vrst verskega pvotiklerikalizma*. Zato pa je med protiklerikalizmom in protiklerikalizmom razlika: *Tolstojev in Masarykov protiklerikalizem imata religiozen temelj*. — *Racijonalizem* velike francoske revolucije kot protiklerikalna smer se zelo razlikuje od *liberalističnega protiklerikalizma po letu 1848*, ki je zelo jednostransko in površen. (Ta liberalističen protiklerikalizem priznava opravičenost obstoja tudi slabim škodljivim nazorom, vkolikor se ti nedotikajo interesne sfere gotovega subjekta. Značilen za ta povešni protiklerikalizem je gotovo izrek češkega literata *Jungmanna*; katerega je posnel po Voltairju:

Nebojim se hudiča, dobro pa je, da se ga boji moj krojač, da me ne okrade.

Nadaljne bolj znane protiklerikalne smeri so: *filozofični materijalizem in pozitivizem*.

Pa tudi med *protiklerikalnimi metodami* je razlika. Nekateri protiklerikalizem samo podira, ne nudi pa nikakega nadomestila. To je t. zv. *čisto negativni protiklerikalizem*. Je pa zopet druge vrste protiklerikalizem, ki zajedno ko podira tudi zida. Ruši staro, nudi pa novo. To je *pozitivni protiklerikalizem*. Toraj vidimo, da je protiklerikalizem raznovrsten. In pavšalna razdelitev protiklerikalizma na socijalističnega in meščanskega je nenatančna, površna in marsikoga lahko zapelje k napačni sodbi. Protiklerikalizem S. M. je vsestranski in globok. Radi tega se ne sme njemu pripisovati napak, ki jih ima liberalni ali meščanski protiklerikalizem. *Ako bi bil protiklerikalizem S. M. površen, bi ta kmalu izgubila svojo življenjsko moč*.

Da je svobodnomiselno gibanje *pri nas v prvi vrsti protiklerikalno*, to povzročajo razmere same. Moderen človek ni le prisiljen, da nastopa proti zlorabi vere v posvetne namene, on mora nastopiti naravnost proti cerkvi sami, proti njenim naukom; on mora proti vsem tem faktorjem vesti najodločnejši boj, ako hoče ostati zvest idealom moderne družbe.

Moderna družba stremi *po taki formi ljudovlade*, kjer bo vladala največja pravičnost in največja svoboda, katero civilizacija more dati. *Cerkev pa je tip absolutne monarhije*, kjer imajo *podložniki le dolžnosti*, toda nikakih pravic. Moderna družba hoče največjo *demokracijo, cerkev absolutizem*.

Moderna družba rešuje socialne probleme v prid človeštva, cerkev nasprotuje vsem modernim reformam in deluje za privilegije kast. Cerkev je smrtna sovražnica vsake prave svobode.

Moderna družba hoče imeti *raj na tem svetu*. *Krščanska vera ga obeta še le po smrti*.

Krščanstvo zaničuje *naravo*, moderna družba pa se vrača k naravi. — *Krščanski asketizem* navaja k ničenju telesa k zatajevanju. — Moderna družba pa hoče povzdigniti duševne in telesne zmožnosti človeštva na višji nivo. *Do-uovina krščanstva so nebesa*. Naša domovina pa je zemlja, katero smatra krščanstvo za solzno dolino. Krščanstvo se opira na čudeže in na avtoriteto, moderna družba na prirodne zakone in na človeški razum. Krščanstvo zaničuje sploh vse to, kar moderna družba slavi in po čemur stremi. Krščanstvo je vera v milost. Tip krščanskega človeka je *berač*. Mi pa nečemo milosti, ampak jednako pravico za vse, jednake pogoje k sreči za vse. Sreča krščanstva se začinja še le z koncem sveta. Mi pa hočemo srečo vstvarjati že sedaj.

Z jedno besedo: *Krščanstvo je vera smrti, mi moderni ljudje pa verujemo v življenje. Zato pa je med nazori moderne družbe in krščanstvom vsako premirje nemogoče.*

Poglejmo nekoliko bolj natanko *naše domače razmere*. Rekel sem v uvodu, da se S. M. bori proti vsakemu nasilju, nepoštenosti, korupciji. Vseh teh pregreh je v Avgijevem hlevu naših klerikalcev na kupe.

Dvomim, da bi se bilo zgodilo toliko slučajev korupcije in nasilja v celem tem času, kar Slovenci živimo politično življenje, kot pa v tej kratki dobi *klerikalne strahovlade*. Nemoralnost za nemoralnostjo je na dnevnem redu.

Klerikalci brezstidno preganjajo tiste poštene ljudi, ki imajo toliko moralne sile, da ohranijo pri današnjih od klerikalcev do korena korumpiranih razmerah svoje prepričanje, svoj značaj. Persekucije učiteljev se množe dan na dan.

Kamorkoli se ozremo, sama korupcija. Vse javno in privatno življenje je zastrupljeno od nje. Poglejmo v *klerikalno uredništvo*: tam sedi klerikalni urednik, ateist. Po shodih gori za krščanske ideje kot kak misijonar. Hinavsko-pobožno zavija proti nebu oči! Hinavec!

Poglejmo v *klerikalni deželni odbor*. Tam sedi iz liberalca v klerikalca prebarveni deželni odbornik. O kaka neznačajnost!

Poglejmo v *cerkev*: Oznanja verske resnice človek, ki sam v nje ne veruje.

Taka neznačajnost še ni vladala na Slovenskem. Doba tako imenovanega „*Velikega momenta*“ bo črn list v naši zgodovini.

Imenovali bi lahko to dobo, *dobo največje korupcije v zgodovini slovenskega naroda*.

Vsa javnost je korumpirana, zastrupljena. V klerikalni stranki je vse polno kopljenih duš, ali bolje kupljenih trebihov.

Klerikalno časopisje laže in sramoti obrekuje in spravlja nedolžne ljudi v kazenske preizkave.

Da pri klerikalcih resnica, hčerka božja, ne vživa posebne časti, nam je v slab vzgled sam ljubljanski škof Jeglič, ki je trdovratno zagovarjal zgodovinsko laž o bivšem svetniku Janezu Nepomuku, kljub temu, da je celo to zadevo S. M. objektivno razjasnila, kar je čital tudi sam škof.

Kamor koli človek pogleda, sama korupcija. Ni čuda, da je narodna masa vedno bolj demoralizirana. *Poglejmo moralo tiste mase*, tega krščanskega ljudstva, katero imajo v rokah duhovniki. Z molitvijo na ustih krade, po krivem prisega. Ne straši se nobenega zločina, če je to v njen prosep.

Klerikalizem je narodova nesreča, velika nevarnost. Vsak narod, katerega klerikalizem dobi

v svoje roke, spravi na rob gospodarskega, kulturnega in moralnega propada.

Mislim, da ni potreba na temelju teh dejstev nikogar naših somišljenikov še posebej prepričevati o nujnosti neizprosne boja proti klerikalizmu.

Preidem k *naprednim meščanskim strankam*. Pristaše naprednih meščanskih strank bi razdelil z ozirom na svobodomiselnost v *dva dela*. En del je resnično svobodomiselen; ima zmisel za vsako moderno gibanje, čut za vsako socialno reformo, veseli se vsakega napredka na polju ljudske kulture. Žal, da ta res svobodomiselni tabor nima takorekoč v nobeni meščanski stranki večine, vkolikor poznam politične razmere raznih narodov v Avstriji. Izjemo dela le češka realistična stranka, katere kontingent se rekrutira po ogromni večini iz pravih svobodomislecev.

Drugače prevladuje po vseh meščanskih strankah tista *smer, ki je le površno protiklerikalna*; te pristaše, ki imajo večino, bi imenoval z eno besedo *verske liberalce*. Tudi ogromna večina teh *nima dosti vere, hoče pa pustiti vero v miru*. Zato vrsto ljudi je karakteristična izjava nekega znamenitega češkega vseučilišnega profesorja, ki se je izrazil proti sociologu *dr. Chalupnemu* sledeče: „Pustite vero v miru. Z vero je kakor z našimi ženami. Nismo jim zvesti, toda ne dovolimo, da bi kdo kaj čez nje govoril.“ To je ravno tako, kakor bi rekel: Pustite vero v miru. Saj vas nikdo ne sili, da bi verovali, toda tega ne priznavajte javno. — In *res vlada v liberalnih strankah glede verske točke princip: Misli v verskem oziru, kar hočeš, samo molči, ne pravi tega drugim*. Na tem principu temelji *verski indiferentizem* meščanskih strank. To je *versko-cerkveni liberalizem*, katerega mora odkrit svobodomislec odločno odklanjati.

Liberalcec kakor klerikalcec vam bo rekel: Vem, da ne veruješ. Kdo bi tudi mogel vse to verovati; tudi jaz ne verujem. Tod vsaj javno ne priznavaj tega, da ne veruješ.

To je neodkritost. Ti ljudje drugače govore in delajo, kot pa mislijo. Nečejo z resnico na dan. To pa zlasti zato, ker se boje, da bi *verska resnica ne prišla na uho masam*. Strah meščanskih strank pred versko resnico temelji v socialnih razmerah. Meščanske stranke imajo tudi interes na tem, da je masa verna. *Dokler bodo mase verne, ne pride do socialnega osvobojenja ljudstva*. In da se to ne zgodi, tega si žele vse meščanske stranke. Od tod ta njih verska neodkritosrčnost.

V kolikor so meščanske stranke protiklerikalne, so le površno protiklerikalne, ker imajo v njih povsod večino tisti površni protiklerikalci. *Te stranke so le vtoliko protiklerikalne, vkolikor škoduje klerikalizem njih gospodarskim in političnim intencijam*.

Tudi naša narodno-napredna stranka ponovno in ponovno naglašaja, da se ne bojuje proti cerkvi in da spoštuje katoliško vero. Narodno-napredna stranka se bojuje le proti klerikalizmu. Pod klerikalizmom pa razume zlorabo vere v posvetne namene. Protiklerikalizem naše nar. napredne stranke, ki ni bil še nikdar principijelen, vedno zelo površen in ki se je pojavljal le od slučaja do slučaja, temelji zopet na neki dogmi, ki se glasi: „Vera nima z politiko ničesar opraviti, zatoraj naj jo pušča politika v miru. Nasprotno pa naj tudi cerkev pušča politiko v miru.“

Ta dogma igra jako važno ulogo pri razmerju nar. napredne stranke k verskemu vprašanju. Zdi se mi radi tega zelo umestno, da se pri nas na Slovenskem o tej stvari spregovori enkrat nekoliko več besed.

Ali res nima vera ničesar opraviti z politiko?

Poglejmo nekatere elemente katolicizma. Katoliška morala, ki je gotovo zelo važen steber te veroizpovedi, uči, kaj je božja volja, kako mora človek živeti, kako uravnati svoje življenje, da bo izveličal svojo dušo. Ta morala mu zapoveduje, kaj mora, kaj sme in kaj ne sme storiti. Ta morala regulira življenje in delovanje katoliških vernikov. Zato sega globoko v javno in privatno življenje katoličanov. Nevzdržljiva je toraj trditev, da bi morala biti vera nekaj samo notrajnega, nekaj kar bi bilo od vsega posvetnega osvobodeno. Saj vendar noben nauk ne more biti brez vpliva na življenje tistih, ki hočejo po njem živeti. Iz stališča katoliške cerkve je popolnoma logično in nujno potrebno, da se na temelju svojih moralnih naukov, o katerih trdi, da so izraz volje božje, vmešava v posvetne zadeve. Saj ta katoliška morala ravno hoče te posvetne zadeve regulirati. Zato je iz stališča cerkve čisto v redu, da hoče imejti svoj vpliv pri zakonodarstvu in sploh pri vseh družabnih uredbah. Že radi svojega moralnega učenja, ima cerkev dovolj povoda, da se vmešava v politiko. Zato ne vidim v tem nič protikatoliškega, nič proticerkvenega, če cerkev dela svojo politiko. In svojega stališča mora to delati.

Ozrmo se še na katoliško metafiziko. Učenje o sv. Trojici, o zakramentih, o brezmadežnem spočetju, o Adamu in Evi itd. ne prenesejo kritike. Ako bi bila v tem oziru dopuščena svobodna beseda, bi vera v te nauke tudi med širšimi masami izginila kakor pena. Bilo bi potreba le kritike, satire, smešenja in versko poslopje cerkve bi se kaj hitro podiralo, kakor se je to zgodilo na Francoskem. Zato pa cerkev s pomočjo politične moči skuša uveljaviti po vseh državah take zakone, ki branijo njene nauke pred uničujočo kritiko. Ti zakoni morajo braniti verske zaklade pred človeškim razumom. In v ta namen se pri današnjih razme-

rah cerkev mora posluževati politične moči. Ona mora z nasiljem braniti svojo vero, ker je njena metafizika zelo na slabih nogah. Katoliška vera potrebuje zaščite politične moči, drugače bi izginila. Zato pa je iz cerkvenega stališča čisto umevno, da cerkev stremi po politični moči, ker z to močjo brani svojo veroizpoved.

Cerkev potrebuje politične moči vsled verskih vzrokov; ona potrebuje politične sile, da ohrani svoje učenje pred poginom, svojo moralo, svojo metafiziko, svojo metodo, svoj kult.

Zato pa je utopija, če kdo misli, da bi se v današnji dobi cerkev mogla obdržati na površju brez politične moči. Cerkev potrebuje za svoj obstoj neobhodno nasilje. Njena notrajna lastna sila je v moderni dobi absolutno ne more več vzdržati. Zato pa bo cerkev, čim bolj se bo bližala svojemu koncu, tem bolj stremela po politični moči.

Naravno je, da cerkev pazi, da se ne zanesse verskih dvomov in nevere med njene vernike. Zato so ji dandanes tozadevni zakoni v obrambo njenih naukov. In če je kdo res veren katoličan, je tudi njegova dolžnost, da se zavzame za svojo vero. In to dela tudi na ta način, da po svoji moči pripomore cerkvi do politične moči. To je pri današnjih razmerah moralna dolžnost vernega katoličana. Postopanje cerkve glede politike je čisto umestno.

Cerkev ne more biti politično indiferentna. Cerkev političnega polja ne bo nikdar več zapustila.

Dogma liberalnih strank, da vera nima ničesar iskati v politiki, stoji toraj na zelo slabem temelju. Sicer liberalci ta svoj dogma podpirajo celo z citati iz evangelja: Češče se sliši, kadar se govori proti vmeševanju vere v politiko, besede, katere je baje govoril Jezus, in ki se glase: „Moje kraljestvo ni od tega sveta. Pa pride klerikalec, in proti liberalcu na prejšnji citat citira zopet Jezusove besede: „Meni je dana vsa oblast v nebesih in na zemlji.“ In da svojo od liberalca nasprotno trditev, klerikalec še bolj podpre lahko še nadalje citira Jezusa: „Kakor je mene Oče poslal, tako tudi jaz vas pošljam.“ Tako se debatirali poslanci že pred 40 leti v našem parlamentu. To vse pa je le besedičenje, ki na stvari ničesar ne izpremeni.

Cerkev je bila in bo politična. Mi svobodomisleci moramo nujno z tem faktom računati. Zato pa ne smemo izgubljati časa z praznimi besedami in pobožnimi željami, da naj se cerkev nikar ne vtika v politiko, kakor to delajo meščanske stranke in istotako naša narodno-napredna stranka v svojem zelo površnem protiklerikalizmu.

Naš svobodomiselen protiklerikalec gre in mora iti proti sami cerkvi in njeni veri,

kot skrajno škodljivima faktorjema intencijam moderne svobodomiselne družbe.

Zato pa je med našim protiklerikalizmom in protiklerikalizmom nar. napredne stranke principijelna razlika. To izrecno povdarjam.

Naša nar. napredna stranka je zelo površno protiklerikalna. In še to le včasih! Sicer ima v svojem programu svobodno šolo, razporoko, ločitev cerkve od države. Toda te tri točke so res le na papirju. Glas o njih se je v nar. napredni stranki čisto izgubil. Če bi se stranka držala tega dela svojega programa, bi tudi ne smela trditi, da spoštuje katoliško vero. Ta trditev se nikakor ne strinja z njenim programom. *Svobodna šola, razporoka, so postulati, ki so odločno proti katoliški veri sami.* Toraj nar. napredna stranka je, ako jo sodimo po tem delu njenega programa protikatoliška. Zato pa naj stranka svoj program tozadevno popravi, ali pa naj ne zatrjuje, da ni protikatoliška. Drugače se ji čisto popravit lahko očita *versko neodkritosrčnost.*

In ta verska neodkritost stranki mnogo več škoduje kot pa koristi. Zato stranka tudi nima mnogo takih pristašev, na katere bi se lahko vedno zanesla. Ako pa bi stranka delovala na temelju našega protiklerikalizma, bi bili ljudje, katere pridobi zanesljivi. Ljudje, ki jih pridobi naš protiklerikalizem, stoje trdno kakor skala. *Ti se ne boje več strašila o peklju in hudiču.* Spovednica in leca zgubita na nje popolnoma svoj vpliv. — Liberalci pa se pritožujejo, da jim leca in spovednica vse pokvarita. Kaj je bolj naravno kakor to, da naj ne pošiljajo več svojih ljudi v cerkev in k spovedi.

Liberalna stranka naj bi intenzivno širila med ljudstvom popularno napredno znanstveno literaturo. Zato ima dovolj sredstev. *Versko vprašanje naj se ji ne zdi tako kočljivo.* Le mnogo tozadevne literature med ljudstvo. Saj naše ljudstvo rado čita. Na ta način se bo najlažje, najhitreje in najsigurneje paraleliziralo moč in vpliv lece ter spovednice. In ko se to zgodi, bo tisto *čarobno zelišče*, namreč vera, katera klerikalno stranko po koncu drži, *izgubila svojo čarobno moč.*

In da se to zgodi čimpreje, na to mora delovati vsak pravi naprednjak, vsak svobodomislec brez ozira na svojo politično konfesijo.

Nar. napredna stranka se za svoje od klerikalcev preganjane somišljenike tudi ni postavila tako v bran, kot pa bi bila njena dolžnost. „Slov. Narod“ kot neoficijelno strankino glasilo je storil svojo časnikarsko dolžnost. — Stranka kot organizacija pa ne. Pri vsaki politični persekuciji bi bila morala stranka sklicovati shode, na katerih naj bi se masam pokazalo v pravi luči vso nemoralnost klerikalne strahovlade. Preganjani bi tako dobili moralno oporo, masam pa bi padale vedno bolj in bolj mreže iz

oči. O vsaki persekuciji radi prepričanja bi se moralo obvestiti vsaj vse pomembnejše avstrijske napredne liste. Škoda, da se to ni delalo, ker to je dobro moralno orožje proti klerikalnemu nasilju. Nar. napredna stranka tu ni storila [svoje] dolžnosti tako kot pa bi bilo primerno in potrebno.

Liberalna stranka naj bi izdala predpise v „Štolnini“ kot brošuro ter jo razširila med ljudstvo. Po shodih pa naj se napredne pristaše ponovno in ponovno opozarja, da naj duhovnikom za razne cerkvene obrede ne plačajo niti vinarja več kot tisto, kar določa zakon o štolnini. To bi bil najbolj občutljiv vdarec za duhovniške hujskače, ker se bi šlo tu za njihov žep.

Z intenzivnim drobnim in organizatoričnim delom bi si nar. napredna stranka najbolj utrdila pozicijo med gotovimi razredi našega naroda.

Naj vse še enkrat na kratko povzamem. Narodno napredna stranka ima kot meščanska stranka lep program. Toda marsikatera točka tega programa se v praksi spremeni v karikaturo. Protiklerikalizem te stranke ni principijelen in je zelo površen. *Naprednost in svobodomiselnost* sta liberalni stranki danes le bolj *vinjeti.* In dolga je še pot, *po kateri pride nar. napredna stranka do prave demokracije in svobodomiselnosti.*

Naj se moje kritike v nar. napredni stranki napačno ne tolmači. Imel sem najboljši namen.

*

Pridem k točki *razmerje med Svobodno Mislijo in socijalno demokracijo.* Socijalna demokracija ni le politična organizacija, ampak je mnogo več: ona je tudi *gospodarska in kulturna organizacija.*

Ko se je po rimskem kongresu, gibanje S. M. hitro širilo med vsemi civiliziranimi narodi, se je češče dogajalo, da se je svobodomiselno in socijalistično gibanje *identificiralo.* To zlasti v Italiji in Franciji, kjer se je bil krut boj proti klerikalizmu. To zjednačevanje obeh gibanj so povzročile predvsem politične razmere.

Na Francoskem se je bil boj za ločitev cerkve od države. Radikalci niso šli v boj kot radikalci, ampak kot svobodomislec. Pod istim geslom so se bojevali z njimi socijalni demokratje. Le sem in tja se je slišal kak socijalističen glas proti skupnemu nastopanju z radikalci. Nemška socijalna demokracija si je bila glede tega problema prej vštvarila svoje stališče.

Oglasili so se tu ljudje, ki so dokazovali, da se obeh gibanj ne more identificirati, da se jih ne sme zamenjavati.

Kakšno je toraj razmerje med obema?

Oboje gibanj ima isti etični temelj. S. M. in socijalizem izhajata iz enakih principov: *Obadva imata za temelj popolno pravičnost napram vsem ljudem.* Obadva se bojujeta *proti*

vsakemu nasilju. V konsekvencah pa gre vsako gibanje svojo pot.

Vse tiste točke, katere so zaenkrat Svobodni Misli v njenem sedajnem razvoju cilj, ima v svojem programu tudi socijalna demokracija: antiklerikalizem, pacifizem, svobodna šola, ločitev cerkve od države, emancipacija žen itd. Za vse to se bojuje S. M. in soc. demokracija.

Razlika tiči v tem med obema gibanji, da S. M. vidi v rešitvi teh problemov zaenkrat svoj cilj, dočim so pri soc. demokraciji ta vprašanja bolj stranskega pomena, bojuje se za nje le od slučaja do slučaja. To pa zato, ker je delokrog socijalne demokracije mnogo bolj obširen kot Svobodne Misli. Pri socijalni demokraciji zavzemajo največ terena gospodarski in politični problemi.

In v svojem velikem političnem in gospodarskem boju obsega v praksi soc. demokracija v sebi tudi že vse ostale probleme. Delokrog socijalne demokracije izpolnjujejo v prvi vrsti ekonomična in politična vprašanja. Spadajo pa v delokrog tudi vsi drugi problemi, ki prihajajo na obzorje v moderni družbi.

Svobodna Misel je bolj teoretična. — Socijalna demokracija pa, kot praktična in gospodarska organizacija ima svoj fiksn program, ki temelji na gotovi filozofiji, na gotovi doktrini. Socijalizem si je vstvaril svoj celoten svetovni nazor; da socijalizem je nova vera, vera življenja proletarskega razreda. Zato pa socijalizem daje, kakor kaka vera odgovor na vsako vprašanje. Socijalizem ima že vse probleme rešene in ne dopušča dvomov v principih, na katerih sloni. To pa zato, ker je socijalizem praktično gibanje in mora dati na vsako vprašanje svojim privržencem odločen odgovor.

Svobodna Misel pa ne more imeti fiksnega programa, ki bi temeljil na gotovi filozofiji. Svobodna Misel se zaveda relativnosti in subjektivnosti vsega in zato je vedno pripravljena današnje svoje rezultate nadomestiti z jutrajšnjimi boljšimi. Svobodna Misel ne nasprotuje dvomom glede svojih trditvev; nasprotno ona te dvome pospešuje, ona dvome favorizira. Ona ne more dati pri raznih problemih definitivnega odgovora. Svobodna Misel deluje pri reševanju vseh modernih svetovnih problemov. Ne more pa imeti celotnega svetovnega nazora, ker ve, da je vsak svetovni nazor le relativen. Ako bi Svobodna Misel hotela imeti fiksn program, celoten svetovni nazor, bi se izneverila svojim idejam.

Ako govorim o razmerju med Svobodno Mislijo in socijalizmom, se moram vsekakor nekoliko dotakniti razmerja med individualizmom in socijalizmom.

Dve elementarni sili sta bile in bosta vedno v človeški družbi: *individuum in kolektivnost*. Kolektivnost reprezentira moč, silo proti

individuum. Svobodna Misel je izraz težnje po najširši svobodi vsakega individua. S. M. brani individuum proti vsakemu nasilju. Ona hoče podpirati vsak individuum, da razvije svojo sposobnost do najvišje mere, da doseže največjo mogočo popolnost. Svobodna Misel je izraz čiste individualizma v pravem pomenu besede.

Svobodna Misel pa se bojuje istotako kakor socijalizem proti nepravemu individualizmu. Svobodna Misel kakor socijalizem se borita danes proti vsakemu nasilju, za najširšo svobodo — s tem se borita za individualizem.

Socijalizem trdi, da on ta boj individua z kolektivnostjo pravilno hoče rešiti v svoji bodoči socijalistični državi.

Res je, ideal vsakega svobodomisleca mora biti čisto nov družabni red, ki bo bistveno različen od današnjega v katerem ne bo nasilja. Toda tudi iz socijalistične države, ne bo izginilo čisto popolnoma nasilje, egoizem, zloraba moči, ker vsak človek, ki reelno misli, mora priti do spoznanja, da nobena državna oblika ne more popolnoma odstraniti nasilja, zlorabe moči, egoizma.

Zato pa bo svobodomiselnemu gibanju pripadala tudi v socijalistični državi zelo važna naloga. S. M. se bo tu borila istotako proti vsaki reakciji, vsakemu nasilju. — In še le tedaj bo nastalo nasprotje med socijalizmom kot reprezentantom kolektivnosti in Svobodno Mislijo kot zaščitnico individua. In Svobodna Misel bo zbirala takrak pod svojo zastavo vse tiste ljudi, ki bodo spoznali, da tudi socijalistična država ni končni cilj moderne družbe, ampak da je to tudi le ena faza razvoja človeške družbe, na njeni poti k pravi pozemeljski sreči.

V današnji dobi pa absolutno ne more biti principijelnega razločka med socijalističnim in svobodomiselnim gibanjem. Za kar se bori Svobodna Misel, bori se tudi socijalna demokracija.

Gre se pri celi zadevi le za taktiko: Ali naj socijalna demokracija deluje za mišljenjsko osvoboditev ljudstva samostojno ali pa roko v roki z drugimi strankami. Taktika pa igra pri socijalni demokraciji jako važno ulogo. Taktika določuje v praksi razmerje socijalne demokracije k naprednim meščanskim strankam.

Za socijalistično taktiko so važni zlasti trije kongresi: pariški, amsterdamski in draždanski. Prevladoval je tu vpliv nemške socijalne demokracije. Vprašanje glede taktike se je razrešilo v glavnem takole:

Socijalistična stranka je razredna stranka. Kot taka mora vesti razredno politiko. Mora biti samostojna, mora biti izolirana, ne sme se združevati z naprednimi buržoazijskimi strankami. Ona mora biti v principijelni opoziciji k drugim strankam, ne sme delati koncesij današnjemu redu, ne sme stopiti v vladno službo,

ne sme dovoliti proračuna. Skratka socijalno-demokratska stranka mora biti neprijateljska proti vsem drugim strankam in proti vladi.

Ta taktika sloni na principu razrednega boja. Toda resolucije teh shodov grejo dalje kot pa zahteva princip razrednega boja.

Kaj je princip razrednega boja? Ta pravi: Socijalna demokracija je stranka jednega razreda. Kot taka mora biti samostojna, nezavisna na strankah drugih razredov. — Ona mora vesti tako politiko, kot zahtevajo interesi razreda, katerega zastopa. — Vesti razredno politiko pa še ne pomeni, da se mora stranka čisto izolirati; ampak vesti razredno politiko pomeni, vesti tako politiko, ki bo dotičnemu razredu v pro-speh.

Stranka se bori za socijalne reforme. In tu je dandanes češče v njen prospeh, da nastopa od slučaja do slučaja skupno z buržoazijskimi strankami, ki se tudi bore slučajno za iste socijalne reforme.

Zato pa je taktika popolne izolacije napačna in če bi se jo dosledno proizvajalo, bi socijalni demokraciji več škodovala kot pa koristila. Sicer pa taktika ni nikak aksiom socializma, ampak jo določa večina mednarodnega strankinega zbora. In če pride drugačna večina lahko določi drugačno taktiko.

Pri socijalnih reformah se pride češče na stvari kjer je skupen nastop soc. demokracije z naprednimi meščanskimi sloji mogoč — potreben. Isto je z postulati Svobodne Misli. Zato pa Svobodna Misel propagira idejo skupnega nastopanja soc. demokracije z naprednimi strankami od slučaja do slučaja. — In pogledjmo sedaj na naše domače razmere:

Mal narod smo, ječimo pod nasiljem, pod klerikalizmom. Ako naš narod ne bo imel dovolj notrajne sile, da premaga reakcijo, bo poginil. Nas Slovence ubijajo eksistenčno, ubijajo nas narodno. Od vseh strani gre na nas nasilje. Zato pa je tem bolj potrebno, da se vsi svobodnomiselni elementi skupno bore proti nasilju. Le z neumornim in naporim delom bomo rešili narod kulturnega, moralnega in narodnega pogina in ga bomo pripeljali v skupno domovino, ki ne pozna nasilja, ki ne pozna predsodkov in privilegijev, v svetovno domovino človekoljublja, ki ne pozna mej, kjer bodo narodi živeli v medsebojni bratski ljubezni.

Nato prečita referent „Organizacijska navodila“ slovenske sekcije Svobodne Misli, katera so bila soglasno vobrena. Priobčimo jih dobesedno radi tega, da se bodo vedeli somišljeniki po njih ravnati.

Organizacija.

Na lanskem našem sestanku smo si določili nekaka začasna navodila, po katerih se je ravnati slovenski sekciji Svobodne Misli. V smislu sklepa somišljenikov na lanskem zborovanju predlagam v imenu pripravljalnega osrednjega odbora definitivna organizacijska navodila, katera naj slavni zbor sprejme, ako mu bodo ugajala.

ORGANIZACIJSKA NAVODILA.

1.

Ime organizacije: „Slovenska sekcija mednarodne zveze Svobodne Misli“.

2.

V smislu idej Svobodne Misli je namen te organizacije:

- Združiti pristaše Svobodne Misli v svobodno zvezo, katere naloga je delati propagando za svobodnomiselne ideje.
- Vzgojiti v vseh svobodnomislecih živi čut bratske vzajemnosti
- in z pomočjo te vzajemnosti zagotoviti vsakemu oslobodenemu posamezniku slobodo vesti.

3.

Slovenska sekcija mednarodne zveze Svobodne Misli je del celotne svetovne organizacije svobodnomislecev vsega sveta.

4.

Organizacija slovenske sekcije sestoji iz posameznih krajevnih skupin. V krajevni skupini so združeni pristaši Svobodne Misli gotovega okraja. Krajevno skupino si more ustanoviti že 5 somišljenikov.

Krajevne skupine so v svojem okraju popolnoma avtonomne. Razmeram in številu članov primerno si morejo voliti odbor in eventuelno razne klube z specijelnimi nalogami.

Vsak član plača letno 1 K 20 v: 1 K za propagando, 10 v za legitimacijo in 10 v za mednarodno organizacijo.

Voditelj krajevne skupine je zajedno z upnik osrednjega odbora in posredovatelj med osrednjim odborom in krajevno skupino.

5.

Poleg krajevnih skupin obstoja osrednji odbor; ta sestoji iz prvega tajnika, drugega tajnika, delegata za mednarodno organizacijo in 7 drugih odbornikov. Osrednji odbor se voli na vsakoletnem sestanku.

6.

Na tem sestanku ima posvetovalno in glasovalno pravico vsak organiziran somišljenik slovenske sekcije Svobodne Misli.

7.

Ta navodila se more spremeniti na vsakoletnem zborovanju.

* * *

To so v kratkem predlagana organizacijska navodila. Pristaviti hočem le še malo komentarja:

Forma naše organizacije je podobna organizacijam političnih strank. Naše organizacije niso društva, kot jih pozna avstrijski zakonik, ampak svobodne idejne zveze ljudi, ki streme po pravični, razumni in harmonični uredbi družbe. Zato se more vstanavljati krajevne skupine brez vsakega uradnega dovoljenja. Istotako se morejo naši somišljeniki pri vpoštevanju gotovih formalnosti slobodno shajati v smislu § 2. zborovalnega zakona.

Nadaljevanje o našem drugem sestanku v prihodnji številki.

• • •

LADISLAV KUNTE:

Pogovori o veri.

V.

Skrivnost.*

„O kateri skrivnosti hočete, da se pogovoriva?“

„Sami si izberite,“ je rekel moj katoličan, ki se je čimdalje bolj razburjal. Morda je bil to samo znak negotovosti, morda je začel sam na tihem dvomiti o stvari, ki jo je s tako odločnostjo in s takim prepričanjem branil? Ne vem.

„Kakor želite,“ sem rekel. „Ampak prosim, da dobro pazite. In pa — odgovorite mi na eno vprašanje, ki ga vam dam, zakaj ako hočem dokazovati, da kaka skrivnost nasprotuje razumu, moram prej vedeti, ali inava oba enak razum . . . Koliko je ena in ena?“

„Dve,“ je rekel smehljaje moj tovariš.

„Prav. To vam pove razum, meni tudi. In ako bi kdo rekel vam ali meni, da je ena in ena več ali manj nego dve, bi bil to —“

„Nesmisel,“ je odgovoril na mesto mene katolik.

„Da, to bi bil nesmisel,“ sem ponovil. „V farni cerkvi D. Marije pred Týnom je v tabernaklju hostija, katero imate vi za najsvetejšo skrivnost na oltarju. O tej najsvetejši skrivnosti verujete, da je v nji Kristus in sicer *celi* Kristus kot druga božja oseba in kot človek. V farni cerkvi pri sv. Pavlu je v tabernaklju tudi taka hostija in po vaši veri je v nji tudi *celi* Kristus kot bog in človek. Koliko Kristusov je to potemtakem?“

* Ta članek je bil v češčini konfisciran a na interpelacijo poslanca Svččenega zopet objavljen v 12. številki „Havlíčka“. Opomba prel

„Eden —“ je rekel moj katolik.

„Po vaši veri eden. Po razumu pa je ena in ena dve in ako bi kdo rekel, da je ena več ali manj nego dve, bi bil to —“

Moj katolik ni sedaj odgovoril namesto mene in sploh ni rekel besedice. Bilo je nekaj časa tiho, potem pa je rekel: „Ne vem, ali imate prav, premislim to doma —“

„Le premislite, to bo bolje, kot da bi mi takoj pritrtili. In pri tej priložnosti pomislite seveda tudi na to, da je na tisoče cerkva in da je v vsaki izmed njih *celi* Kristus! In še nekaj: Ako bi kdo rekel, da je ena in ena in ena zopet ena, ali bi trdil to *z razumom*? Ne. In njegova trditev bi se zopet protivila resnici, katero razume že otrok. Trditi, da ena in ena in ena ni tri, je pristna nespamet. In vi verujete, da je bog oče in bog sin in bog sveti duh — koliko je to bogov?“

Nisem dobil odgovora na svoje vprašanje. Moj tovariš je bil vidno presenečen, vendar se mi ni upal pritrčiti.

VI.*

O čudežih. — Katoliška, mohamedanska in pravoslavna vera in čudeži. — To je razloček! — Protestant. — Vera v čudeže znak nizke kulture.

Govoriva o čudežih. Gospod H., ki je zopet moj gost, mi vneto dokazuje, da so čudeži svedoki pristnosti katoliške cerkve. „Zakaj pa se čudeži godijo pri katolikih, zakaj ne pri evangelikih?“ „Zato,“ pravi gospod H., „ker hoče bog očitno ljudem pokazati, katera cerkev je prava, katera posoda je izvoljena . . .“

„Ampak zakaj — izkušam gospoda H. — zakaj se godijo čudeži tudi pri mohamedancih, in dragec! s takimi čudeži, s kakšnimi se ponaša mohamedanska vera, se vera katoliška nikdar ne more ponašati! Zato,“ odgovorim, „ker bog hoče ljudem očitno pokazati, da morajo postati mohamedanci, ako hočejo rešiti svojo dušo. In . . . ravnokar sem se spomnil: Na Ruskem živi** pravoslavni pop čudodelnik Jan Kronštatský, o katerega čudovitih čudežih sem bral pred leti v katoliškem *Čechu****. Zakaj,“ vprašam, „ne živi nikjer na katoliški zemlji pater, ki bi delal take čudodelne stvari kakor Jan Kronštatský? Zato,“ pravim, „ker hoče bog očitno pokazati ljudem svojo voljo, da morajo postati pravoslavni, ako nočejo pasti v peklenске muke . . .“

„Vi se mi posmehujete,“ pravi gospod H., „ampak mene ne premožite, dragec! To je vendar razloček, to je vendar razloček — med resničnimi čudeži, s katerimi se more izkazati

* Tudi ta članek je bil zaplenjen a zopet objavljen na interpelacijo poslanca Svččenega.

Opomba prel.

** Je že umrl; za časa tega pogovora je še živel.

Opomba Kuntejeva.

*** Češki klerikalni časopis. Opomba prel.

edino le katoliška cerkev in med humbugom, da, ponavljam, še enkrat: med humbugom, ki se godi drugod! In vi vendar veste za ta razloček, le ne delajte se takega!"

„Razume se, da vem zanj. Ta razloček obstoji v tem, da to, kar imate za prave čudeže vi, imajo drugi za humbug; in kar imate vi za humbug n. pr. pri mohamedancih, imajo zopet oni za prave čudeže. Ali, moj dragi — in sedaj se ne smejem več: ne gre se tu za dokaze, kaj je pravo in kaj ni pravo v kakem nauku in najmanj so t. zv. čudeži taki dokazi; gre pa se le za vero v čudeže in za njih pomen in ta vera, to je prvič stvar tako neumno ljudska in drugič tako malo razumna, da ni potreba nobenega dokaza, posebno pa ne dokaza o verskih resnicah, pri katerih se razum neha..."

„Pravite, da se gre samo za vero v čudeže,“ brani se gospod H., „dobro! Ampak ta vera vendar ni tako neumna, kakor si morda mislite. Zakaj čudeži se v resnici gode. Na primer v Lurdu. Bral sem nekje, da so bile razpisane cene onemu, ki ovrže te čudeže in da ni nihče tega niti poskusil, čeprav je bilo to tako lahko, ako se namreč v Lurdu ne godi res ničesar čudežnega. Tudi vam je ali vsaj moralo bi vam biti znano, da je Rim jako strog napram čudežen. Neki protestant..."

To storijo o protestantu, ki sicer ni veroval v čudeže, ali ko so mu pripovedovali v Rimu, kjer je ravno bival, o nekem čudnem slučju in o dokazih, ki so pričali resničnost tega slučaja, je rekel: „Ako so vsi čudeži, ki se baje v katoliški cerkvi godijo, tako prepričevalno dokazani kakor ta, pa sem prisiljen verovati v čudeže — in ki je potem bil ves osupel, ko je slišal, da se ni komisija, katere naloga je bila, da se o tem prepriča, zadovoljila niti s temi, tako prepričevalnimi dokazi in da ni pripoznala slučaja za pravi čudež in da so tudi ostali, pravi čudeži v mnogem bolj gotovi in resnični — to storijo poznam. Ni sicer resnična, vendar je dobro izmišljena in katoliški pridigarji se je jako radi poslužujejo, da bi utrdili svoje vernike v veri v čudeže. Tudi jaz sem jo večkrat rabil v svojih pridigah, ampak, dragi gospod H., s takimi pravljicami ne bi prišli daleč; to je zabava za lahkoverne ljudi. Jaz vam povem svoje mnenje o čudežih, tudi o lurških čudežih, ampak prej je potreba, da se razumeva v gotovih načelnih stvareh. Predvsem v tem, kaj si predstavljamo pod besedo: čudež. Po katoliškem nauku je treba razumeti čudež za neposreden stik božji z naravo; čudež je nekaj nadnaravnega, naravnim potom nerazrešljivega, dejanje, ki se ni zvršilo potom naravnih sil, ampak nadnaravnih, ali ne?“

Gospod H. je pritrdil.

„Gre se torej za to — sem nadaljeval — ali se res gode kedaj take stvari, katerih se

naravnim potom ne more razjasniti. Ljudje, ki verujejo v čudeže, trdijo, da je to resnica; tudi vi sami to trdite. Mnogi, drugi ljudje in med njimi tudi mene ne zadovoljuje ta odgovor iz mnogih vzrokov; ne bom vam razlagal vseh, da bi se razgovor preveč ne zavlekel, povem pa vsaj glavni. Mislim, da mi pritrdite, ako rečem, da spoznanje prirodnega gibanja (to je vsega, kar se godi v prirodi in v človeku) in zakonov tega gibanja sicer raste med ljudmi, vendar zelo počasi; in da je v prejšnjih časih bilo manj popolno nego sedaj in da je v vrstah ljudstva, katerega izobrazba je nizka, še dandanes manj popolno nego v vrstah bolj izobraženi. Odtod pride, da so se v prejšnjih dobah povsod in dandanes pri ljudeh, kulturno zaostalih, zgodili slučaji, pri katerih se je ljudem „vstavila pamet“, ali drugače: slučaji, katerih si ljudje niso mogli razjasniti prirodnim potom tako kot danes izobraženci. Zato je vera v čudeže znak nizke kulture. Toča, plohe, grm, bolezn, sama smrt itd. so bili za te ljudi stvari, katerih si niso mogli razjasniti prirodnim potom, ravno za to, ker niso poznali prirodnih sil in njih zakonov; zato so si razjasnjevali to drugače; videli so v njih delo nadzemeljskih bitij: boga ali bogov, duhov hudih ali dobrih, z eno besedo: čudeže. In tako je tudi jasno, da so se godili v prejšnjih časih čudeži bolj pogosto nego dandanes. Razumejte me: ni se godilo ničesar bolj navadnega nego dandanes, ampak te stvari, ki so nam že navadne in ki jih znano razjasniti, so bile za one ljudi nerazumljive, niso si jih znali drugače razlagati kot čudeže. Bolezn, ki so zdravili z blagoslovljenjem in molitvijo; ako je kdo ozdravel, je bil to čudež. Proti toči, deževnemu vremenu in vsemu, kar je ljudem škodilo, so se ravnatoko branili z blagoslovljenjem in z molitvijo; rodovitna letina je bil dar božji itd. — skratka: povsod kjer ni bilo dosti znanja o prirodnem zakonitem gibanju, je stopila na njegovo mesto razlaga nadnaravna, čudež.

Lahko rečem tudi drugače: kjer ni bilo zadosti znanja in se je razum razvijal polagoma, je delovala fantazija in z njo lahkovernost. To je bilo prej; kako je dandanes? Izobrazba se je dvignila; dobro poznamo prirodo in njene zakone, ampak če nočemo trditi več nego je resnica, ne smemo reči, da poznamo že popolnoma vse prirodne sile. Tudi danes se izobražencu lahko pripeti, da stoji nankrat pred slučajem, katerega ne more pojasniti. Ako se to zgodi, kaj napravi? Dvoje je: Ali reče: to je stvar, ki je ne morem razumeti, ker moje znanje še ni popolno; moram torej preiskovati nadalje, stikati, povpraševati; morda se mi posreči, da bom razumel stvar, morda se mi posreči vsaj prispevati k temu, da jo bodo razumeli oni, ki pridejo za nami: to je

metoda *premisleka*, metoda *vede*. Ali pa reče lahko: tu je stvar, ki je ne morem razumevati, nejasna — to je torej *čudež*. To je zopet metoda *lahkovernosti*, metoda *vraže*; ta metoda pripelje človeka v katoliško cerkev ali v krožek spirtistov. Katera izmed obeh metod se vam zdi boljša in glavno katera je bolj razumna in ki vede k resnici? In samo za resnico se gre.

Ne poznam one komisije, ki se peča v Rimu pri papeški kuriji z babjevernimi čudeži, ampak tudi ko bi ne zagrešila očitnih goljufij, imel bi vseeno vzrok dvomiti o vestnosti ljudi, ki to delajo. Zakaj ako bi bili ti ljudje resnično natančni, morali bi reči sebi in drugim: Ne poznamo vseh prirodnih sil in tudi ne moremo preverjati, kaj se da in kaj se ne more razjasniti prirodnim potom, kaj ni in kaj je čudež. Tako nalogo bi mogel vzeti nase samo oni, ki bi poznal vso narodo in vse njene tajnosti, vse njene zakone, tak človek pa se še ni narodil. Dajte nam bolj koristno delo, ki bo odgovarjala našim zmožnostim.

To bi bilo potreba povedati in — sedaj lahko preideva k onim t. zv. lurškim čudežem.

VOLTAIRE:

Pisma Amabedova.

Drugo pismo.

Amabedovo, pisano na potu.

Po enodnevni vožnji se je bližala ladija Bombay, katerega se je polastil malopridni Albuquerque, ki ga imenujejo tu *Velikega*. Takoj je nastal peklenski trusč; naša ladija je izstrelila devetkrat iz topov in iz mestne trdnjave jim je odgovorilo ravno toliko strelcov. Ljubica in mlada Dera sta mislili, da je nastal njihju poslednji dan; bili smo obdani od gostega dima. Kaj misliš, modri Shastasid, ali je bila to vljudnost? Na tak način se pozdravljajo ti barbari. Eden izmed čolnov je pripeljal pisma za Portugalsko; nato smo odpluli na širo morje in smo pustili ob strani ustje velike reke Zonboupido, kateri pravijo barbari Indus.

Vidimo samo zrak, ti lopovi, tako malo neba vredni, mu pravijo nebo, in veliko morje, ki so ga prejadrani samo iz dobičkaželjnosti in krutosti.

Kapitan pa je pošten in vljuden človek; ne dovoli, da bi se sprehajal pater Fa-tutto na krovu, ako mi vživamo sveži zrak, in če je on zgoraj, smo mi vedno spodaj; kakor dan in noč smo, ki se tudi ne pojavljajo istočasno na obzoru. Neprenehoma premišljujem o usodi, ki se tako igra s smrtniki; jadramo po Indijskem oceanu z dominikancem, da bomo sojeni v Rimu, oddaljenem šest tisoč milj od naše domovine.

Na ladiji je še ena znamenita osebnost, kateri pravijo miloščinar, ne da bi dajal miloščino, nasprotno, vsi mu dajejo denar, da bi molil v jeziku, ki ni niti portugalski, niti italijanski, in katerega ne razume nihče na ladiji; morda ga ne razume niti sam, zakaj neprenehoma se prepira s patrom Fa-tuttom o pomenu posameznih besed. Kapitan mi je rekel, da je miloščinar franciškan a oni drugi dominikanec, in ti morajo biti v vsem medseboj drugačnega mnenja. Njih sekta sta si zapriseženi sovražnici; imajo tudi kute, ki se v vsem razlikujejo, kakor se razlikujejo njih nazori.

Franciškan se imenuje Fa-molto; posodil mi je laške knjige, ki govore o veri božjega namestnika, pred katerega nas peljejo. Bereva te knjige z Adato; Dera poslušaj. Najprvo se je branila, da ne bi razžalila Brahme; toda čimveč beremo, tembolj se vtrjujemo v ljubezni do svetih resnic, ki jih ti, verni učiš.

Tretje pismo.

Iz dnevnika Amabedovega.

Brali smo z miloščinarjem poglavja nekega velikega svetnika italijanske in portugalske vere: imenuje se Pavel. Ti, ki si vsestransko izobražen, skoro gotovo poznaš Pavla. To je velik človek: glas ga je vrgel raz konja in oslepel je od žarkov svetlobe; * usti se, da je bil v ječi kakor jaz; ** pristavlja, da je dobil petkrat devetintrideset ran z žilo, kar je skupaj sto petindevetdeset udarcev po zadnjici; trikrat je bil tepen s palicami, število udarcev ne podaja; k temu, pravi, je bil enkrat kamenjan; to je hudo, zakaj iz tega jo ne odnese lahko; potem, prisega, da je bil dan in noč na morskem dnu.*** Zelo se mi smili; ampak v odmeno je prišel v tretje nebo. Povem ti, razsvetljeni Shastasid, da bi storil ravno toliko, ako bi kupil to čast za sto petindevetdeset, na zadnjico dobro prilagajočih še udarcev s šibo:

Krasno je, če zemljan v nebesa pride,
Krasno tudi je, če doli pade,

kakor pravi eden izmed naših najbolj priljubljenih indijskih pesnikov, ki je vedno tudi visok.

* In ko je bil na potu, se je zgodilo, da se je bližal Damasku in ga je nanagloma obsvetila svetloba z neba. In je padel na tla in slišal glas, kateri mu je rekel: Savel, Savel! kaj me preganjaš? — Vstal pa je Savel od tal in z odprtimi očmi ni videl ničesar. (Dej. ap. 9, 3—8.)

** In ljudstvo se je dvignilo zoper nje; in mestni sodniki so ukazali sukne z nju strgati in ju (Pavla in Silo; op. prel.) s šibami tepsti. In ko so jima veliko ran naredili, so ju vrgli v ječo, in so zapovedali varhu, da naj ju skrbno varuje. In on, ko je bil tako zapoved prejel, ju je peljal v najbolj globoko ječo in je njune noge vklestil v les. (Dej. ap. 16, 22—24.)

*** Il. Kor, 11, 25.

Opomba prel.

Slednjič vidim, da so peljali Pavla v Rim, kjer naj bi bil sojen. Kako, moj dragi Shastasid, ali je res sodil Rim vse smrtnike vseh časov? Vendar mora biti v tem mestu nekaj bolj veličastnega nego na vsem ostalem svetu; vsi ljudje, kolikor jih je na ladiji, prisegajo pri Rimu; v Goi se godi vse v imenu Rima.

Dalje prihodnjič.

„Blagoslov“ obč. Jegliča slovenskim svobodomislecem.

Vernikom!

Prežalostnega srca Vam moram poročati o groznem zločinu, ki se ravno danes 5. septembra vrši v beli Ljubljani. Pa kaj se godi?

Za današnji dan so napovedali svoj shod v Ljubljani „svobodomiselci“, ki v svojem listu hujskajo za odpad od katoliške Cerkve, grde našega Gospoda in Zveličarja Jezusa Kristusa in taje samega osebnega Boga, Stvarnika nebes in zemlje.

Pridobivati ljudi in jih združevati v strasten boj proti katoliški Cerkvi, proti Jezusu Kristusu in proti Bogu je namen tega shoda. Ali ni ta zarota zoper Boga grozen zločin? In vendar ga državne postave dopuščajo.

Upam, da se tega zlobnega dejanja ne bo udeležilo mnogo Slovencev, prepričan sem, da ta zarota med Slovenci ne dobi privrženecv, ampak se bodo vsi z gnusom od nje obrnili in jo zatrli, vendar se pa bojim, da se vsaj nekateri zapeljejo, se shoda udeleže, njegove sklepe odobre in se s tem sami iz katoliške Cerkve izobčijo. Gotovo je pa ta shod sam neizrekljivo razžaljenje večnega Boga in izredno veliko javno pohujšanje.

Obžalujmo nesrečne zaslepljene, ki shod sklicujejo, ki bodo na shodu govorili ali se shoda udeležili; obžalujmo posebno nesrečne stariše, katerih sinovi so tako globoko zabredli, da ne le sami taje Boga in vse Božje razodenje, ampak v svoji hudobiji še druge zapeljujejo in v globoki prepadi za seboj potegujejo; obžalujmo jih in molimo zanje, da bi se jih Bog usmilil in bi se od zmote zopet povrnili k resnici, od črne tmine k svetlobi spoznanja Božjega. Dajmo pa tudi Bogu in Gospodu Jezusu Kristusu za zasramovanje in žaljenje današnjega dneva kar največje zadoščenje. Zato določim:

Danes popoldne naj se po krščanskem naku moli žalostni del svetega rožnega venca in litanije na čast presv. Srcu Jezusovemu z dotičnimi molitvami.

K tej zadostilni pobožnosti nujno vabim vse vernike: može in mladeniče, žene, dekleta in otroke. Udeležite se je danes popoldne mnogoštevilno!

Blagoslov Božji naj pride nad nas in naj nad Vami vedno ostane. Amen.

V Ljubljani, 5. septembra 1909.

† Anton Bonaventura,
škof.

Opomba. Ta list naj gg. duhovni pastirji pri dopoldanskem opravilu vernikom prečitajo in jih k pobožnosti z vnetimi besedami povabijo. Dobro bi bilo, da bi se rožni venec prav slovesno molil na prižnici, ker bi ga vsi verniki po cerkvi laglje slišali in mogli lepo, vzpodbudno odgovarjati.

Mislil je, da proklinja, pa je le blagoslavjal delo Svobodne Misli. Zato pa naj se zato veliko pregreho od njegove strani, gospod škof pokori po srednjeveški maniri: biča naj se po trikrat na teden do prihodnjega zborovanja slovenske sekcije Svobodne Misli! Morda mu bo ta asketska kura zbistrila možgane in ublažila jezik, da ne bo vsaj takrat, ko nastopa oficijelno, rabil takih rovtarskih izrazov. Jeglič ima še marsikako staro slabo gorenjsko navado.

RAZNO

Francisco Ferrer, eden najzaslužnejših vse-svetovnih boriteljev za ideje Svobodne Misli, je bil ustreljen 13. okt. t. l. kot nedolžna žrtev bestialnosti španskih jezuitov. O tem prvem mučeniku „Svobodne šole“ bomo prihodnjič obširneje poročali.

Duhovnikom se gre za to, da ljudstvo veruje to, kar je v korist duhovnikom, čeprav sami tega ne verujejo.

Konfucius, Jezus, Mohamed niso bili duhovniki. Oni so duhovnike in cerkve sovražili.

Jezus je bil zato na križ pribit, ker se ni bal povedati judovskim duhovnikom resnice v oči. Jezusa so dali križati judovski duhovniki, ker jim je očital, da ljudstvo odirajo, pobirajo desetino, izmzgavajo vdove in sirote, imajo boga le na jeziku, v srcu mamona: primerjal jih je z pobelenimi grobovi. Jezus, katerega je bila drugače sama dobita in milost, je bil poln srda in sovraštva, kadar je govoril o duhovništvu. — Somišljeniki, primerjajte judovske duhovnike z našimi kaplani, župniki in škofi!

Ker se je ta številka S. M. nekoliko zakasnela, izide prihodnja takoj v začetku novembra.

Leto se bliža koncu, zato pozivljamo naročnike, da poravnajo naročnino!!

Somišljeniki, širite „Svobodno Misel“; pridobivajte novih naročnikov; pošiljate nam naslove fistih, o katerih mislite, da bi se na list naročili.

Razširjajte edino protikatoliško in protiklerikalno poljudno pisano revijo „Svobodna Misel“!

„SVOBODNA MISEL“

izhaja vsak mesec
in stane za Avstro-Ogrsko:

na leto K 3—
polletno K 1:50

izven monarhije:
na leto K 4—

Na željo se „SVOBODNA MISEL“ pošilja tudi v zaprtim pismu, kar stane 5 K na leto.

Knjigarne in komisijonarji dobe znaten popust.

Izdaja konsorcij „Svobodna Misel“. — Redaktor L. Lotrič. — Tisk. Dyk a Ryba, Praga-Vršovice.